

نیانه تی لوکا

سُخَن بُودَا

(طرح تعلیم بودا بنا بر کانون پالی)

برگردان

ع. پاشایی

تهران - ۱۳۷۸

سخن بودا
(طرح تعلیم بودا بنا بر کانون ربالی)

نیانه تی لوکا

برگردان: ع. پاشایی

چاپ نخست (ویرایش دوم): پاییز ۱۳۷۸ - چاپ: چاپخانه تابش

حروف نگاری و صفحه آرایی: میترا

طرح و اجرای جلد: حسین سجادی

شماره: ۲۰۰۰ نسخه

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشر میترا: خیابان مجاهدین اسلام، شماره ۲۶۲، تلفن: ۳۱۳۳۵۰۵

ISBN:964-5998-46-8

شابک: ۹۶۴-۵۹۹۸-۴۶-۸

E. A. N: 9789655998460

ای. آ. ان ۹۷۸۹۶۵۵۹۹۸۴۶۰

فهرست مطالب

۷ درباره‌ی نویسنده
۱۳ کوتاه‌نوشت‌ها
۱۵ آوانویسی واژه‌های پالی
۱۷ دیباچه
۲۳ چهار حقیقت عالی
۱۰۷ راه هشت‌گانه و کمال معنوی رهرو
۱۱۵ راه آیین
۱۲۵ واژه‌نامه

درباره‌ی نویسنده

نیانه‌تی لوکا^۱ (۱۹۵۷-۱۸۷۸) نخستین بودایی آلمانی تبار و نخستین بودایی از قاره‌ی اروپا بود. او از دانایان برجسته‌ی آیین بودای تیره‌واده^۲ بود، که به قولی کهن‌ترین سنت بودایی است.

نیانه‌تی لوکا در نوزدهم فوریه ۱۸۷۸ در ویسبادن^۳ آلمان با نام آنتن فلورس گوئث^۴ به جهان آمد. در جوانی نخست در فرانکفورت و پاریس به مطالعه در موسیقی پرداخت، و با خواندن کتاب‌های آلمانی درباره‌ی ادبیات بودایی به این آیین کشش پیدا کرد، و چیزی نگذشت که خود از رهروان راه بودا شد. در ۱۹۰۳، در ۲۵ ساله‌گی، در برمه به آیین تشریف‌نومریدان پذیرفته

۱. Nyānatiloka. از نظر دینی او را عالیجناب نیانه‌تی لوکا مهاتیره می‌خوانند.

2. Theravāda

3. Wiesbaden

4. Anton Florus Gueth

شد و بعد در ۱۹۰۴ تشریف کامل یافت. مطالعه‌ی زبان پالی را - که زبان کتاب‌های مقدس بودایی است - آغاز کرد. اولین ثمره‌ی مطالعه‌ی او همین کتاب سخن بودا است که در ۱۹۰۶ به آلمانی و در ۱۹۰۷ به انگلیسی درآمد، و بارها و بارها چاپ و به زبان‌های بسیاری ترجمه شد.

او در ۱۹۰۵ به سری لانکا (سیلان) رفت تا در آنجا به مطالعاتش ادامه دهد. در ۱۹۱۱ او و نخستین شاگردان آلمانی‌اش که به او پیوسته بودند عزلتگاه جزیره را نزدیک روستای دوداندو^۱ و^۱ در جنوب غربی ساحل سیلان بنیاد نهادند، و سال‌های بسیاری آنجا، به شاگردان بیشماری که از شرق و غرب آمده بودند آیین بودا را می‌آموخت، و این دیر جزیره‌ی همه جا در میان بوداییان مشهور شد.

در آغاز جنگ جهانی اول او و دیگر رهروان آلمانی را به بازداشتگاه داخلی فرستادند، و در جنگ دوم جهانی هم به همین سرنوشت دچار شدند. فقط در ۱۹۵۰ بود که سیلان به استقلال رسید، و او توانست به عنوان «تبعه‌ی عالی مقام سیلان» پذیرفته شود.

وقتی که در ۱۹۱۶ او و سایر روحانیان دین‌های دیگر از بازداشتگاه خلاص شدند پذیرش او به سیلان هنوز ناممکن بود. پس ترجیح داد که به چین برود، به این امید که از راه یوننان^۲ به دیرهای بودایی در مرز برمه برسد، اما توفیق نیافت. وقتی که در چین بود، میان چین و آلمان جنگ درگرفت و او را در هانچو^۳ زندانی کردند. در ۱۹۱۹ اجباراً به آلمان رفت. در ۱۹۲۰ رهسپار سیلان شد، اما در بندر کلمبو^۴ او را به سیلان راه ندادند، سیلان در آن زمان دست‌نشانده‌ی انگلستان بود، و این کشور هم با آلمان مخالف. به ژاپن رفت و

1. Dodandu Wa

2. Yunnan

3. Hanchow

4. Colombo

پنج سال در دانشگاه‌ها و دبیرستان‌های آن‌جا به تدریس پرداخت، و استاد دانشگاه کومازاوا^۱ شد.

در ۱۹۲۶ پس از ۱۲ سال دوری از سیلان توانست به این کشور و به آرامشگاه خود در عزلتگاه جزیره برگردد. آن‌جا به کار نوشتن و ترجمه‌ی متون بودایی به آلمانی و انگلیسی ادامه داد.

در ۱۹۳۹ باز این آرامش دست‌خوش بی‌آرامی شد، جنگ دیگری درگرفت و بازداشت‌گاه دیگری. اما در ۱۹۴۶ او و سایر رهروان آلمانی توانستند مستقیماً به سیلان بازگردند. یازده سال پربارگذشت، و او در ۲۸ مه ۱۹۵۷ در ۷۹ ساله‌گی درگذشت.

جسد او را بنا بر آیین بودا در میدان استقلال کلمبو سوزاندند و مقامات دولتی سیلان و جمهوری فدرال آلمان نیز در آن شرکت داشتند. با همه‌ی ناسازگاری‌های زمانه، کیفیت و کمیت کار این استاد بی‌مانند است.

از کتاب‌های بسیار مشهور این استاد این‌ها را می‌توان نام برد: سخن بودا، راه‌رستگاری (که به انگلیسی، آلمانی و اندونزیایی چاپ شد)، فرهنگ بودایی، جنگ اصطلاحات و نظریه‌های بودایی (به انگلیسی، آلمانی و فرانسوی) که در مطالعه‌ی آیین بودایی پالی بسیار سودمند است، راهنمایی به آبی دمه‌پیتکه^۲، بنیادهای آیین بودا^۳. در میان کتاب‌های بسیاری که به آلمانی نوشته تنها از دو کتاب یاد می‌کنیم. یکی ترجمه‌ی او از ویسودی مگه^۴ در حدود یک‌هزار صفحه. ویسودی مگه یا راه‌پاکی از مفسر معروف بودایی بوداگوسه^۵ است که کتاب بسیار مشهوری است. دیگر ترجمه‌ی کامل مجموعه‌های بزرگ

1. Komazawa
2. Guide through *Abhidhamma Pitaka*
3. Fundamentals of Buddhism Four Lectures
4. *Visuddhi Magga*
5. Buddhaghosa

گفتارهای بودا معروف به انگوتیره نیکایه^۱ در پنج جلد در حدود دوهزار صفحه. کتاب‌های این استاد از آثار ماندگاری است که به شناسایی و فهم درست تعلیمات بودا درباره‌ی فرزانه‌گی و مهر و دلسوزی یاری می‌کند.

□

اما درباره‌ی برگردان فارسی این کتاب. این برگردان از روی چاپ پانزدهم متن انگلیسی (سری لانکا ۱۹۷۱) با اجازه انجمن نشر بودایی سری لانکا صورت گرفته است.^۲

متن انگلیسی از متن اصلی پالی و از میان مجموعه‌های بزرگ سوئه‌پیتکه^۳ برگزیده شده است. طرح کتاب بسیار بارز است، چراکه از میان آثار کهن پالی برگزیدن و فراهم آوردن مجموعه‌یی که اجزای آن با هم نوعی بسته‌گی داشته باشند کاری است بسیار دشوار و توان‌فرسا. نویسنده این کتاب را در اصل برای راهنمایی و جهت‌یابی خود فراهم آورده بود، و یکی از چند ارزش این کتاب در همین نکته است.

این کتاب با متن‌ها، تعریف‌ها و توضیحات، و واژه‌های مهم را نیز با اصطلاحات پالی آن‌ها به همراه دارد^۴ که از این نظر بسیار برای خواننده سودمند است، چه در کتاب‌هایی که درباره‌ی آیین بودا نوشته‌اند، مترجم و خواننده، اگر واژه‌ی پالی یا سنسکریت یا چینی یا تبتی را در کتاب نداشته باشد فهم آن متن برای او دشوار خواهد بود، مثلاً مترجمان معروف

1. *Anguttara-Nikāya*

۲. آدرس این انجمن را در این جا می‌نویسیم که طالبان کتاب‌های نیانه‌تی‌لوکا و سایر کتاب‌های بودایی بتوانند به آن مراجعه کنند:

The Buddhist Publication Society, P. O. Box 61 Kandy Sri Lanka

3. *Sutta-Pitaka*

۴. ما مقداری از این اصطلاحات را به پایان کتاب برده‌ایم و گاهی توضیحاتی نیز به آن‌ها افزوده‌ایم. م.

انگلیسی‌زبان آثار بودایی گاهی برای یک واژه‌ی پالی یا سنسکریت در همان یک متن و در همان عبارت خاص تا دوازده معادل انگلیسی به کار برده‌اند، که اگر مترجم، به اصطلاحات فنی متن توجه و یا دسترسی نداشته باشد پیداست که چه آشفته‌بازاری پیدا خواهد شد.

این کتاب، علاوه بر متن آلمانی و انگلیسی که در آلمان و سیلان بارها به چاپ رسیده از همان آغاز به زبان‌های دیگر اروپایی و آسیایی، مثل فرانسوی، چک، فنلاندی، ژاپنی، هندی و بنگالی نیز ترجمه شده است.
ع. پاشائی، تهران ۱۳۵۷

کوتاه نوشتها

- D. —Digha-Nikāya دیگه-نیکایه
(شماره‌ی کنار کوتاه نوشت شماره‌ی سوتره یا سوره است.)
- M. —Mijjhima-Nikāya میجیمه-نیکایه
(شماره‌ی کنار کوتاه نوشت شماره‌ی سوتره یا سوره است.)
- A. —Anguttara-Nikāyaa
(شماره‌ی رومی پس از A. اشاره است به بخش‌های اصلی یا نیپاته، شماره‌ی دوم اشاره است به شماره‌ی سوره.)
- S. —Sanyutta-Nikāya
(شماره‌ی رومی کنار S. اشاره است به گروه سم‌بوته، و شماره‌ی دومی اشاره است به شماره‌ی سوره.)

Dhp. —Dhammapada دمه پده

(شماره‌ی پس از Dhp شماره‌ی شعر است.)

Ud. —Udāna

(شماره‌ی رومی کنار Ud. اشاره است به فصول، و شماره دوم اشاره است به سوره.)

Snp. —Sutta-Nipāya

(شماره‌ی کنار Snp. شماره‌ی شعر است.)

Vis M. —Visuddhi Magga

(راه پاک‌ی)

برای نمونه: D.16 یعنی دیگه-نیکایه سوره‌ی شانزدهم. A. IV. 17. انگوتره نیکایه،

نیپاته‌ی چهارم، سوره‌ی ۱۷.

آوانویسی واژه‌های پالی

واکه‌ها

Ā مثل Udāna، اُدانه، تقریباً مثل آ در آب.

A مثل Anguttara، اَنگوتَرَه، یا ادر ابر. در آخر واژه: -ه (های بیان فته)

ai کوتاه، piṭaka، پیتکه. صدایی کمی شدیدتر از صدای کسره‌ی اضافه، و مانند آن.
ī کشیده، تقریباً مثل ای در بیل.

U او کوتاه، مثل Udāna اُدانه. با و نشان می‌دهیم. البته Buddha را بودا می‌نویسیم.
Ū او کشیده مثل rūpa رُوپه، رُوپَه یا دقیق‌تر بنویسیم رُوپَه. مثل و در دوغ (کشیده بخوانید).

E مثل tera، تَرَه یا تیره به شکل eh ئه یا ی در ری، یا فقط به شکل صدای کسره.

O، مثل dosa، دوسَه، کمابیش به شکل در گُل. آن را با و نشان می‌دهیم.

ṛ و i و m را هم واکه دانسته‌اند.

همخوان‌ها

C مثل چ در چرخ

، t̥ ، t̥h ، d̥ ، dh ، را همان t و d می‌خوانیم و به صورت ت و د می‌نویسیم.
 h در kh ، gh ، ch ، jh در آوانویسی فارسی نمی‌نویسیم، چراکه نمی‌توانیم آن را
 درست بخوانیم.

حروف دیگر کم یا بیش همان صدا را دارند که نوشته می‌شوند.
 ه هایی که در آخر کلماتی مثل نیروانَه، درمَه، دمَه، کامَه، نامَه، روپَه و مانند
 این‌ها می‌بینید «های بیان فتحه» است، یا به زبان دیگر «های غیرملفوظ» و این
 می‌رساند که حرف ماقبل آن مفتوح است. بنابراین - نه در نیروانَه را به فتح ن و درمَه
 را به فتح م... بخوانید. «های غیرملفوظ» نیز در فارسی همین وظیفه را به عهده دارد.
 در بسیاری از گویش‌ها «های بیان فتحه» بدل به «های بیان کسره» شده است، از این رو
 اگر خواننده نخواهد نیروانَه و درمَه و مانند این‌ها را به طور فنی بخواند می‌تواند
 آن‌ها را به کسر ن و م... بخواند که بنا بر قاعده‌ی کنونی گویش تهرانی درست است.
 اما آوانویسی این واژه‌ها به نیروانا و دارما و کاما یکسره نه فنی است و نه فارسی.
 نگفته نماند که آوانویسی فارسی تمام واژه‌گان پالی یا سنسکریت این کتاب تقریبی
 است.

دیباچه

۱. بودا^۱ که در لغت به معنای روشنی یافته است، در اصطلاح به معنای شناسنده، و بیدار است و این نامی است ستایش آمیز که به فرزانه‌ی هندی، گوتمه^۲ داده‌اند و او آیین رهایی را که در جهان به آیین بودا معروف است - کشف و بیان کرده است.

او در قرن ششم پیش از میلاد در کپیله^۳ و تو^۴ به جهان آمد، پسر فرمانروای سرزمین سکیه^۴ بود، و این قلمرو در منطقه‌ی مرزی نیپال کنونی واقع بود. نامش سیدته^۵، و نام طایفه‌اش گوتمه بود. در

1. Buddha
2. Gotama / Gautama
3. Kapilavatthu / Kapilavastu
4. Sakya
5. Siddhatta

بیست و نه ساله گی دست از شکوه زنده گی شاهانه و کار پادشاهی برداشت و مرتاضی بی‌خانه شد تا برای بیرون شدن از آن چه او آن را جهان رنج می‌دانست راهی بیابد.

پس از شش سال جست‌وجو، که به شاگردی آموزگاران دینی گوناگون و به دوره‌یی از خودآزاری بیهوده گذشت، سرانجام در زیر درخت بودی^۱ در گیا^۲ (بودا-گیای کنونی) به روشن شده گی کامل^۳ رسید. چهل و پنج سال بی‌هیچ خسته گی به تعلیم آیین پرداخت و سرانجام در هشتادساله گی، در کوسینارا^۴ درگذشت «وجودی آگاه که برای برکت و نیک‌بختی جهان پیدا شده بود».

بودا نه خداست و نه پیامبر و نه تجسم یک خدا، بل که انسانی والاست که باکوشش خویش به رهایی غایی و شناسایی کامل رسید و «آموزگار بی‌همتای خدایان و انسان‌ها» شد. او «رهاننده» است فقط به این معنا که به انسان‌ها راه رهانیدن خود را آموخته است، آن هم از پیمودن راهی که او هموار کرده و نشان داده است. در هماهنگی کامل شناسایی و دلسوزی که بدان رسیده - او تجسم آرمان جهانی و بی‌زمان انسان کامل است.

۲. دَمّه^۵ یا ذمه، «تعلیم رهایی» است و به طور کامل، همان‌گونه که بودا آن را کشف کرده، واقعیت بخشیده و اعلام کرده است. این دَمّه به زبان باستانی پالی به ما رسیده است و در سه مجموعه‌ی بزرگ به نام تی-پیتکه^۶، یعنی «سه سبد» نگه‌داری شده است. سه سبد این‌هاست:

1. bodhi	2. Gayā	3. sammā sambodhi
4. Kusinārā	5. Dhamma	6. <i>Ti-piṭaka</i>

(۱) وینیه- پیتکه^۱ یا مجموعه‌ی روش، که در بردارنده‌ی قوانین زنده‌گی رهروان در «انجمن» است.

(۲) سوئه- پیتکه^۲ یا مجموعه‌ی گفتارها که از کتاب‌های گوناگون، از گفتارها، گفت‌وگوها، شعرها، داستان‌ها و مانند این‌ها، ساخته شده است و از آیین خاص بودا، مثل «چهار حقیقت عالی» سخن می‌گوید.

(۳) آبی‌دمه- پیتکه^۳ یا مجموعه‌ی آیین برتر که آموزش‌های سوئه- پیتکه را به شکل دقیق و منظم و فلسفی عرضه می‌دارد.

دمه یک نظریه‌ی مکاشفه نیست، بل که تعلیم روشن شده‌گی است، که بر بنیاد فهم روشن واقعیت نهاده شده است. تعلیم «چهار حقیقت» است که از واقعیت‌های بنیادی زنده‌گی و رهایی سخن می‌گوید، و این رهایی از راه کوشش انسان به سوی پاکی و بینش دست می‌دهد. دمه یک نظام اخلاقی بلند، اما واقعی، یک تحلیل نافذ زنده‌گی، یک فلسفه‌ی ژرف، روش‌های عملی تربیت جان عرضه می‌دارد - به سخن کوتاه، یک راهنمایی سراسر جامع و کامل راه رهایی است. دمه که هم به خواست‌های دل و خرد پاسخ می‌دهد، و هم به راه میانه‌ی رهایی بخش اشاره می‌کند که به آن سوی همه‌ی حدهای انتهای بی‌سود ویران‌کننده در اندیشه و رفتار می‌برد، همیشه هر جا که دل‌ها و جان‌های کامل هست که پیام آن را ادراک کنند گிரایی بی‌زمان و جهانی داشته است و خواهد داشت.

۳. سَنگَه^۴ در لغت به معنای انجمن است، یعنی «انجمن رهروان» که بودا آن را بنیاد نهاد و هنوز به شکل اصلی آن در برمه، سیام، سیلان، کامبوج و

1. Vinaya-pitaka

2. Sutta-pitaka

3. Abhidhamma-pitaka

4. Sangha

چیتاگونگ^۱ (بنگال) وجود دارد. «انجمن» با انجمن رهروان جین^۲، کهن ترین سازمان خانقاهی جهان است. از شاگردان بسیار مشهور بودا این ها بودند: ساری پوتته^۳، که پس از خود استاد، ژرف ترین بینش را به دمه داشت، مگل لانه^۴، که بزرگ ترین نیروهای فوق طبیعی را داشت؛ آننده^۵، شاگرد محبوب و همراه همیشه گی بودا؛ مهاکسپه^۶، سر «شورا»ی راجه گهه^۷، که بی درنگ پس از مرگ بودا به پا شد؛ انوروده^۸، دارای بینش آسمانی، و استاد «آگاهی درست» و راهوله^۹، پسر بودا.

سنگه برای همه ی آن هایی که مشتاقانه آرزو دارند که زنده گی شان را یکسره به واقعیت بخشیدن برترین مقصد رهایی—که موانع این جهانی سد راه آن نیست—بسپرنند، چارچوب بیرونی و شرایط مطلوب را فراهم می آورد. بدین سان، سنگه، نیز، هر جا که تکامل دینی به کمال می رسد اهمیت جهانی و بی زمان دارد.

سه پناه

بودا، دمه (= آیین) و سنگه (= انجمن) را «سه گوهر»^{۱۰} می نامند، این سه از آن جا که پاکی بی همتایی دارند، نزد هر بودایی گران بهاترین چیزهای جهان اند. این «سه گوهر» هم چنین «سه پناه»^{۱۱} بودایی نیز هستند. هر بودایی که به این «سه گوهر» پناه بگیرد «سه گوهر» را سه راهنمای زنده گی و اندیشه می پذیرد.

1. Cittagong	2. Jain	3. Sariputta / Śariputra
4. Mogallāna	5. Ānanda	
6. Mahākapsapa / Mahakāśyapa		7. Rājagaha
8. Anruddha	9. Rāhula	10. ti-ratna
11. ti-sarana		

شکل پالی «پناه گرفتن» هنوز به همان شکل روزگار بودا است:

Buddhaṃ saraṇaṃ gācchāmi من به بودا پناه می‌برم.
 Dhammaṃ saraṇaṃ gācchāmi من به آیین پناه می‌برم.
 Sanghaṃ saraṇaṃ gācchāmi من به انجمن پناه می‌برم.
 انسان با سه بار به زبان آوردن^۱ ساده‌ی این سخنان، بودایی بودن خود را
 اعلام می‌دارد.

پنج دستور^۲

معمولاً پس از بیان «سه پناه» پذیرفتن پنج دستور اخلاقی می‌آید.
 به جا آوردن این‌ها در تشکیل بنیاد زنده‌گی بعدی و پیشرفت بیش‌تر به سوی
 رهایی، کم‌ترین معیار لازم است.

1. Pāṇātipātā veramaṇī-sikkhapaḍaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از کشتن زنده‌گان را به‌جا آورم.
2. Adinnādānā veramaṇī-sikkhapaḍaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از گرفتن چیزی داده‌نشده را به‌جا آورم.
3. Kāmesu micchācārā veramaṇī-sikkhapaḍaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از رفتار بد کام‌طلبی را به‌جا آورم.
4. Musāvādā veramaṇī-sikkhapaḍaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از دروغ‌گویی را به‌جا آورم.
5. Sūrameraya-majja-pamādaṭṭhānā veramaṇī-sikkhapaḍaṃ
 samādiyāmi.

۱. بار دوم و سوم پیش هر جمله به ترتیب کلمات *Dutiyampi* و *Tatīyampi* (برای بار دوم / سوم) آورده می‌شود.

2. Panca-sila

تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از آشام‌های مستی‌آور و داروهای بی‌کی‌بی خبری می‌آورند به‌جا آورم.